



HÖGSKOLAN  
DALARNA

## Examensarbete

Grundnivå

### Pedagogers samtal om barn i förskolan

---

#### En studie av pedagogers fokusgruppssamtal om barn i förskolan analyserade ur ett maktperspektiv

Författare: Jonna Lehtikoinen och Miranda Johansson

Handledare: Ida Byhlin

Examinator: Stina Jeffner

Ämne/huvudområde: Pedagogiskt arbete

Kurskod: PG 2062

Poäng: 15 hp

Examinationsdatum: 2019-01-23

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej



HÖGSKOLAN  
DALARNA

**Abstract:** Syftet med studien är att synliggöra några olika sätt pedagoger samtalar om barn på förskolan. Ett antagande vi utgår ifrån är att det sätt som pedagoger samtalar om barn kan lägga grund för hur de även förhåller sig till barnen i förskolan. Ett ytterligare syfte är därför att problematisera eventuella maktrelationer som framträder i pedagogernas samtal om de studerade barnen i förskolan. Uppsatsens teoretiska utgångspunkt är socialkonstruktionism. Vår tanke och förhoppning med studien är att öka medvetenhet hos pedagoger i förskolan om vikten av att föra samtal samt reflektera över och problematisera eventuella maktrelationer mellan barn, pedagoger och miljö. Studiens metod är kvalitativa fokusgruppsamtal och totalt samlade vi in fem samtal från fyra deltagande förskolor. Metoden valdes då vi anser att den lämpar sig för att besvara studiens syfte och forskningsfrågor. En slutsats i studien är att pedagogerna samtalar om betydelsen av samspel mellan barn-barn och barn- pedagoger i förskolan. Vi tolkar att pedagogerna har en medvetenhet om hur de för samtal om barn och till viss del en medvetenhet kring olika maktrelationer i förskolan.

**Nyckelord: Förskola, Barn, Pedagoger, Samtal, Makt, Relationer, Samspel, Positionering**

## Förord

Vi vill rikta ett stort tack till de pedagoger som valde att delta i undersökningen, utan Er medverkan hade vi inte kunnat genomföra denna studie. Under arbetets gång har vi haft ett otroligt stöd av vår handledare, Ida. Tack för att du har stöttat oss genom hela arbetet med konstruktiv kritik och snabb feedback på arbetets delar. Du har också delgivit många goda idéer och tips som vi tagit med oss under resans gång.

Falun, januari 2019

Jonna Lehtikoinen och Miranda Johansson

# Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Syfte och frågeställningar.....	2
Bakgrund.....	3
Förskolan .....	3
Tidigare forskning .....	3
Tillvägagångssätt .....	3
Förskolans rådande diskurser.....	4
Positionering i förskolan.....	5
Pedagogers förhållningssätt och barns motstånd .....	7
Sammanfattning.....	8
Teoretisk utgångspunkt.....	9
Socialkonstruktionism .....	9
Analysverktyg.....	10
Begreppet makt.....	10
Diskurs .....	11
Resurs .....	11
Kontext.....	12
Sammanfattning.....	12
Metod.....	13
Val av metod .....	13
Urval .....	14
Genomförande .....	15
Val av samtal .....	15
Bearbetning av materialet .....	15
Innehållsanalys .....	16
Validitet och Reliabilitet .....	17
Forskningsetiska ställningstaganden .....	17
Sammanfattning.....	18
Resultat.....	19
Samtal om samspel i förskolan .....	20

Samspel mellan barn .....	20
Samspel mellan barn och pedagog.....	21
Samspel mellan barn och den fysiska miljön .....	21
Samtal om barns positioner i förskolan .....	22
Ålder .....	22
Kön .....	23
Pedagogers förhållningssätt.....	23
Motstånd .....	24
Sammanfattning.....	25
Diskussion.....	25
Resultatdiskussion .....	25
Samtal om samspel i förskolan .....	25
Samtal om positionering i förskolan .....	26
Metoddiskussion .....	29
Sammanfattning.....	31
Slutsatser och förslag till framtida forskning.....	32
Referenslista.....	34
Bilagor.....	36
Bilaga 1- Diskussionsunderlag.....	36
Bilaga 2- Informationsbrev .....	37

## Inledning

Genom att arbetslag diskuterar barns utveckling och lärande skapas goda förutsättningar för barnen i förskolan (Läroplan för förskolan Lpfö, s. 10). Även Doverborg, Pramling och Pramling Samuelsson (2015) anser att det är väsentligt att pedagoger i arbetslag för dialoger om barn. De menar att dessa dialoger skapar en förskoleverksamhet som frambringar bästa möjliga undervisning för att bidra till barns utveckling och lärande. Burr (2015) hävdar att språk och social interaktion skapar konstruktioner av verkligheten och därför kan samtal mellan människor leda till vissa konsekvenser. Som exempel kan människor ge löften i samtal som genererar makt i form av följder, skyldigheter eller begränsningar. Enligt Franzén (2005) är makt som fenomen oundvikligt då det förekommer i alla relationer. Det går också att se på makt i förhållande till olika diskurser. Franzén (2005) understryker att makt i relationer ofta tas för given av oss människor men den går att synliggöra genom att lyfta föreställningar i diskursen till diskussion. Forskning visar dock att samtal mellan pedagoger i förskolan till största del handlar om hur vardagliga dilemman som uppstår ska hanteras, exempelvis bokning av vikarier och hur raster ska fördelas (Alnervik, 2013, refererad i Kärnebro, 2018). Det här upplever vi problematiskt då det betyder att pedagogers samtal om barn inte får lika stort utrymme. Därför kan vi anta att det inte heller finns utrymme för pedagoger att problematisera eventuella maktrelationer i förskolan.

Våra tidigare erfarenheter från arbete och verksamhetsförlagd utbildning i förskolan har gjort oss uppmärksamma på pedagogers<sup>1</sup> samtal om barn. Genom erfarenhet vet vi att pedagoger samtalar om barn under planerade tillfällen, såsom arbetslagsträffar. Vi funderar dock på om pedagoger i förskolan är medvetna om vad som framträder i dessa samtal. Vår förhoppning med studien är att den ska bidra till ökad medvetenhet hos både blivande och verksamma pedagoger i förskolan. Dels medvetenhet om några olika sätt pedagoger samtalar om barn på förskolan. Dels också medvetenhet om eventuella maktrelationer som framträder i dessa samtal. Vi utgår från ett antagande om att pedagogers samtal är grundläggande för att deras förhållningssätt ska bidra till barns utveckling och lärande.

---

<sup>1</sup> Samlingsbegrepp för förskollärare och pedagoger i förskolan

## Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att synliggöra några olika sätt pedagoger samtalar om barn på förskolan. Ett antagande vi utgår ifrån är att det sätt som pedagoger samtalar om barn kan lägga grund för hur de även förhåller sig till barnen i förskolan.

Ett ytterligare syfte är därför att problematisera eventuella maktrelationer som framträder i pedagogernas samtal om de studerade barnen i förskolan.

Studiens forskningsfrågor:

- Vilka former av samspel kommer fram i pedagogernas samtal om barnen?
- Vilka positioner får barnen i pedagogernas samtal om barnen?

## Bakgrund

I föreliggande kapitel kommer vi att presentera förskolan som är en del i Sveriges utbildningsväsende. Det följs av en redogörelse av tidigare forskning som vi tagit del av.

### Förskolan

Den svenska förskolan är en del av utbildningsväsendet och har sedan år 1998 varit en egen skolform som omfattas av Skollagen. I samband med att förskolan blev den första delen i utbildningsledet fick förskolan en egen läroplan år 1998, Lpfö 98. Den nuvarande läroplanen för förskolan reviderades år 2016, Lpfö 98 16, men förskolan väntar en ny läroplan som träder i kraft 1 juli 2019, Lpfö 18. Syftet med förskolans utbildning är att lägga grunden för ett livslångt lärande där omsorg, utveckling och lärande är viktiga delar som ska komplettera varandra. Alla barn i Sverige har rätt till en plats på förskolan från ett års ålder och utbildningen sträcker sig till den hösten då barnet fyller sex år (SFS 2010:800).

Förskollärare är ansvariga för att undervisning ska planeras och bedrivas i enlighet med förskolans läroplan. När undervisning bedrivs har även barnskötare en viktig roll som en del i ett arbetslag (Läroplan för förskolan Lpfö 18, s. 7). Med det här i åtanke stärks betydelsen av både förskollärare och barnskötarens roller i förskolan. Hela arbetslaget bör aktivt delta i samtal om barn i förskolan för att främja barns utveckling och lärande, vilket framgår i förskolans läroplan.

Barnen ska ges förutsättningar för bildning, tänkande och kunskapsutveckling utifrån olika aspekter såsom intellektuella, språkliga, etiska, praktiska, sinnliga och estetiska. Detta förutsätter att alla i arbetslaget deltar i en aktiv diskussion om barnens lärande och om vad som är viktig kunskap idag och i framtiden. Olika aspekter på kunskap är naturliga utgångspunkter i en sådan diskussion. (Läroplan för förskolan Lpfö 18, s. 10)

### Tidigare forskning

Föreliggande avsnitt inleds med hur vi gått tillväga i sökandet och urval av tidigare forskning. Det här följs av presentation av tidigare forskning som delas in i tre rubriker *Förskolans rådande diskurser*, *Positionering i förskolan* samt *Pedagogers förhållningssätt och barns motstånd*.

### Tillvägagångssätt

Vi har samlat in tidigare forskning genom att söka via olika databaser. De databaser som vi har använt är Libris, Summun och Google Scholar. Sökord vi har använt i



våra sökningar är: förskolan, makt, specialpedagogik, ledarskap, barns inflytande och miljö. De avgränsningar vi gjorde i vår studie var att endast söka avhandlingar som är utförda i Sverige. Vi anser att den forskningen har större relevans i förhållande till de förskolor som ingår i vår studie. Alla avhandlingar är Peer-review granskade och enbart i fulltext. I studien valdes sex doktorsavhandlingar då samtliga forskare på olika vis berör makt och *samtal om barn* i förhållande till barn och pedagoger i förskolan. Avhandlingarna har publicerats från år 2005 fram till 2016.

#### Förskolans rådande diskurser

Winther Jørgensen och Philips (2000) skriver att begreppet diskurs är ett problematiskt begrepp som är svårt att finna en enda riktig och sann förklaring för. De skriver att diskurser kan handla om att vi människor anpassar språket i olika sammanhang för att skapa förståelse för verkligheten. Franzén (2005) skriver ”En diskurs är med andra ord ett slags system av mening och föreställning; diskurser är formbundna, och de etablerar bestämda förhållanden mellan de ord och bilder som ingår i dem” (Franzén 2005, s. 96).

En stark diskurs i förskolan är synen på samspel. Nordin-Hultman (2005) belyser denna samspelessyn i sin observationsstudie som genomförts i förskolan. Hon skriver om barn som samspelar med den omgivning de för tillfället befinner sig i och denna samspelessyn präglas därför av en växelverkan: barn-sammanhang, sammanhang-barn. Beroende på vilken miljö barnet växt upp i har barnet präglats av omgivningen på samma sätt som omgivningen präglas av barnet. Nordin-Hultman (2005) understryker att trots att det samtalas mycket om barn som är i ständig kontakt med den fysiska miljön, verkar synen på barn som individer och bärare av sina problem fortfarande vara aktuell. På grund av den kraftfulla synen på barn som individer kan samspelessynen ibland hamna i skymundan. Med synen på barn som bärare av sina problem förstås barn som att de är i ständig utveckling med eller utan omgivningens stöd (Nordin-Hultman, 2005). Samspelessynen som diskurs framträder alltså i samtal om barn, men finns även att förhålla sig till i förskolans läroplan ”Barngruppen och samspelet mellan barnen är en viktig och aktiv del i barnens utveckling och lärande i förskolan” (Läroplan för förskolan Lpfö 18, s. 11).

Palla (2011) har gjort en diskursanalytisk studie om specialpedagogik i förskolan som vilar på ett poststrukturalistiskt antagande. Hon har genomfört intervjuer och

samtal med specialpedagoger och avdelningspersonal i förskolan. Hon lyfter fram att åldersdiskursen är en faktor som påverkar hur det samtalas om barnens utveckling och uppförande i förskolan. Hon anser att diskursen påverkas av föreställningar om exempelvis vilket beteende som är accepterat vid olika åldrar och vilka kunskaper och färdigheter ett barn bör utveckla vid en viss ålder.

Med utgångspunkt i förskolans läroplan handlar könsdiskursen i förskolan om jämställdhet mellan alla människor, oavsett kön. Arbetslag i förskolan ska uppmuntra barn att göra val som överskrider könsstereotypiska roller (Läroplan för förskolan Lpfö 18, s. 5, 15). I Skollagen står det att alla barn har rätt till en likvärdig utbildning oberoende av kön (SFS 2010:800).

### Positionering i förskolan

Nordin-Hultman (2005) hävdar att en diskurs påverkar hur ett barn beter sig, men barnets beteende omfattar även hur andra barn och/eller vuxna i det aktuella sammanhanget förhåller sig till barnet. Beroende på situationens diskurs kan ett barn positionera sig exempelvis framträdande eller avvaktande i förhållande till diskurser och personer i omgivningen. Personerna kan positionera barnet i fråga beroende på rådande situation och diskurs. Palla (2011) har studerat hur det i förskolan samtalas om de barn som upplevs skilja sig från övriga barn, de barn som benämns som *speciella*. Hon påtalar flera olika sätt som pedagogerna ser på dessa barn i förskolan, hur det påverkar vilken stöttning barnen får. På olika sätt positioneras enskilda barn utifrån vad som uppfattas som avvikande utveckling eller beteende. Hon framhåller att personal i förskolan normaliserar barn genom att göra jämförelser mellan dem för att uppmärksamma eventuella avvikelser hos enskilda barn (Palla, 2011).

Olssons (2016) studie utgår från ett relationellt perspektiv och teorier om makt för att forska om ledarskap i bland annat förskolan. Hon använde sig av forskningscirkel som metod och skriver att samtal om barn emellertid utgår från en kategorisering där barnen delas in i kategorierna *barn i behov av särskilt stöd* eller *barn utan behov av särskilt stöd*. Alla barns behov ska tillgodoses i förskolan, i enlighet med förskolans läroplan ”Enligt skollagen ska utbildningen vara likvärdig oavsett var i landet den anordnas. Den ska ta hänsyn till barns olika förutsättningar och behov och anpassas till alla barn i förskolan” (Läroplan för förskolan Lpfö 18, s. 6). Vidare belyser Olsson (2016) att lärares uppdrag ska verka i linje med samhällets krav och

då kan barnens intressen användas som utgångspunkt i målstyrda aktiviteter. Samtal om barn visar då en förståelse att alla barn har olika erfarenheter och kunskaper, vilket tas tillvara i dessa aktiviteter. Däremot kan *barn i behov av särskilt stöd* lika väl hamna i periferin då lärare anses sakna kompetens att möta denna kategori barn på ett sätt som samhället och lärares uppdrag indikerar. I samtal mellan lärare tenderar dessa barn bli svåra att inkludera i aktiviteter, då en individanpassad arbetsmiljö är svåråtkomlig. Trots allt framställs barns olika behov som någonting positivt och gynnsamt i samtal mellan lärare. Vidare skriver Olsson (2016) att i samtal om barn blir det också fokus på olika sätt att vara på och att barnen vidare kan komma att förstås som deras uppträdanden i förhållande till sammanhangets rutiner. Hon anser att en del rutiner kommer med måsten, som i sin tur kan antas självklara av lärare att barn rättar sig efter. Det exemplifieras med att ett barn som agerar försynt i en situation kommer att stämpas av lärare som ett barn som är tyst. Olsson (2016) understryker att barn inte alltid kategoriseras i förhållande till barn i behov av särskilt stöd eller barn utan behov av särskilt stöd. Men det samtalas om barn som bärare av sina egenskaper i förhållande till vad som förväntas av dem i en viss situation.

Bjervås (2011) har gjort en diskursanalytisk studie om samtal om barn, pedagogisk dokumentation och bedömning i förskolan med ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. Genom att vara närvarande under pedagogers planerade möten i förskolan har hon med ljudupptagningar och anteckningar samlat in studiens empiri. Bjervås (2011) skriver att samtal om barn uttrycks genom två skilda diskurser, där barnet antingen framstår som *barnet som person* eller *barnet som position*. Barnet som person ger uttryck för ett barn som är en trygg individ medan barnet som position snarare fokuserar betydelsen av personer i omgivningen. För att barnet ska få möjlighet att skapa sitt eget jag tycks dessa tankeformer vara lika framträdande i samtal om barn i förskolan. Bjervås (2011) tar avstamp i barns identitet när samtal om barn uttrycks på ett gynnsamt sätt. När det uppstår brister i barns utveckling samtalas det istället om faktorer i omgivningen. I hennes studie går det att utläsa ett samtal om barn som inte endast fokuserar barnet som individ (barnet som person) utan såväl att faktorer som omgivning och lärares kompetens (barnet som position) påverkar samtalet. Barn framställs med andra ord som kompetenta och eventuella

aspekter som påverkar snedsteg hos barnen kan beskyllas med att lärare saknar kompetens nog att stötta barnen under olika omständigheter. Vidare påvisar Bjervås (2011) att yttranden om barnet som person kan sammanlänkas med att förstå barn som becoming, att de är i progression. Nordin-Hultman (2005) berör likvärdiga uttryck när hon skriver att barn blir och handlar vartefter de sammanhang som barn för tillfället erbjuds. Med ovanstående redogörelse som utgångspunkt förefaller det alltså skillnader i samtal om huruvida barn i förskolan *är* eller *blir*.

### Pedagogers förhållningssätt och barns motstånd

Olsson (2016) lyfter att lärares samtal om barn framförallt berör barnens och lärarnas handlande. Det här diskuteras i förhållande till olika situationer där lärares ledarskap ska sträva mot lärande och *disciplinering* hos barnen. Disciplinering handlar om att lärare genom sitt ledarskap söker vägar som bringar samtliga barn en förståelse för att kunna medverka i processer på ett lämpligt vis. Rantala (2016) har genomfört en studie om hur fostran gestaltas i förskolan utifrån en teori om makt. Hon har synliggjort med hjälp av videoupptagningar att barn oftast lotsas av pedagoger genom direkta tillsägelser med mål att disciplinera barn. De barn som får mest direkta tillsägelser är de barn vars beteende kan uppfattas som exempelvis normöverskridande i förhållande till det kön barnet tillhör. Hon understryker ett exempel från förskolan i sitt resultat där en pedagog uttrycker flera verbala tillrättavisningar till en flicka som inte vill avbryta en aktivitet. Flickan uttrycker motstånd<sup>2</sup> genom att svara med verbala uttryck vilket leder till fler tillsägelser av pedagogen. Enligt Rantala (2016) ses det som att pedagogen ger flickan fler uppmaningar på grund av flickans motstånd. Olsson (2016) påvisar såväl i sin studie att samtal om barn kan beröra den spänning som kan komma att ske när barn inte vill följa läraren. I protest kan barn agera utåt i form av kanske oväntade invändningar, en konflikt kan byggas upp och det blir problematiskt för lärare att fortskrida det planerade innehållet. I linje med det här samtals det om barn som verkar vantrivas i förskolan och hur dessa barn ska få samma möjligheter att lära som alla andra barn. Påvisligen vill inte ledsna, sköra eller ilska barn delta i föreslagna aktiviteter med ett planerat innehåll. Då kan lärarens kompetens att försöka förstå barnets intressen, att inta barns perspektiv, vara en avgörande faktor

---

<sup>2</sup> När en människa säger eller sätter sig emot en annan människa i en relation

för att locka barnet till deltagande (Olsson, 2016). Enligt Rantala (2016) kan sanningsregimer påverka och styra hur pedagoger vägleder barn i förskolan. Sanningsregimer i förskolan handlar om de regler som skapats utifrån rådande normer. I hennes studie berör det vilka handlingar och uppföranden hos barnen som är önskvärda i förskolan. Ett exempel Rantala (2016) tar upp är sanningsregimer om kön i förskolan, föreställningen om att flickor ska vara lugna och pojkar livliga. Palla (2011) påtalar i sin studie att pedagoger har ett stort intresse av att barn ska ta till sig samhällsnormer och utvecklas socialt i samspel med andra barn och vuxna i förskolan. Hon anser att personalen styr barnen på olika sätt för att tillrättavisa det som upplevs som brister hos barnen. Pedagogernas syfte är att utföra förskolans uppdrag och forma barnen till goda samhällsmedborgare.

Dolk (2015) har med hjälp av deltagande observationer, videoinspelning och gruppsamtal med pedagoger samt intervjuer med barn studerat makt i relationer mellan barn och vuxna i förskolan, med utgångspunkt i förskolans värdegrundsarbete. Med utgångspunkt i ett relationellt perspektiv framhåller hon att makt ständigt kan förhandlas mellan vuxna och barn och att det här tar sig i uttryck på olika sätt då båda parter har förmågan att utöva makt. Vidare tar Dolk (2015) upp att makt finns i bland annat våra samhällsnormer, vilka både barn och vuxna är en del av. Vidare anser hon att det är en svårighet att arbeta tillsammans med barn om genus i förskolan. Barn påverkas av de rådande könsnormerna i förskolan, dessa överförs till barnen genom att barn ställer frågor och de vuxna känner ett ansvar i att ha ett rätt svar. Det blir en fråga om makt då hon framhåller att det försvårar att barnens kunskap och tankar tas tillvara på ett rättvist sätt i arbetet med frågor inom området. Dolk (2015) skriver fram en rådande diskurs om hur barndom ses som något vackert och glatt. Barndomen ska inte få negativ påverkan av arbetet med genus och likabehandling i förskolan då dessa områden innefattar frågor som kan upplevas svåra för barnen att förstå i relation till deras ålder. Samtidigt menar hon att barn är mer medvetna om normer än vad vuxna många gånger tror.

### Sammanfattning

I förskolans läroplan beskrivs vikten av att hela arbetslaget tillsammans deltar i samtal om barn för att främja barns utveckling och lärande (Läroplan för förskolan Lpfö98, s. 10). Utifrån tidigare forskning är samspelsdiskursen, åldersdiskursen och

könsdiskursen rådande diskurser i dagens förskola. Winther Jørgensen och Philips hävdar att konstruktioner av språket skapar diskurser. Nordin-Hultman (2005) skriver att barn kan positionera sig i förhållande till rådande diskurser. Beroende på rådande diskurs, kan barn också bli positionerade av andra personer i sin omgivning. Olsson (2016) menar att lärare använder sig av disciplinering genom sitt ledarskap i bland annat förskolan. Med disciplinering vill lärare att barn ska kunna delta i processer på ett lämpligt vis som främjar lärande. Med utgångspunkt i Rantala (2016) resultat använder sig pedagoger i förskolan ofta av direkta tillsägelser för att uppnå disciplinering hos barn. I sitt arbete kan pedagoger möta svårigheter då barnen gör motstånd på olika sätt. Genom barns motstånd kan pedagogers ledarskap sättas på prov (Olsson, 2016). Rantala (2016) lyfter även fram sanningsregimer som är skapade utifrån normer. De påverkar pedagogers föreställningar om vilka handlingar och beteenden som är önskvärda hos barnen. Dolk (2015) betonar makt i relationer och menar att makt är under ständig omförhandling i förskolan.

## **Teoretisk utgångspunkt**

I föreliggande kapitel kommer vi att beskriva den teoretiska utgångspunkt vi har i vårt arbete och det verktyg vi använt i vår analys. Syftet med studien är att synliggöra några olika sätt pedagoger samtalar om barn på förskolan. Ett antagande vi utgår ifrån är att det sätt som pedagoger samtalar om barn kan lägga grund för hur de även förhåller sig till barnen i förskolan. Ett ytterligare syfte är därför att problematisera eventuella maktrelationer som framträder i pedagogernas samtal om de studerade barnen i förskolan.

## **Socialkonstruktionism**

Burr (2015) menar att inom socialkonstruktionism behöver människan ta kritisk ställning mot kunskap som går att ta för given. Teorin utgår från ett kritiskt tänkande kring hur världen och självet hos oss människor kan förstås. Exempelvis anser (Burr, 2015) att det finns två sätt att se på människan, eller närmare bestämt, två kategorier människor som presenteras i form av två kön: män och kvinnor. Med ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kan vi ifrågasätta dessa kategorier människor då det finns personer som går igenom könskorrigering eller identifierar sig som icke-binära. Vi kan förstå att antaganden vi gör angående kön är underförstådda av normer om vad som är manligt och kvinnligt. Inom socialkonstruktionism hävdas att istället för att lättsamt acceptera allt vi ser och hör, bör vi snarare förstå att

befintliga kategoriseringar och normer präglas av vår kultur och historia. Beroende på var på jorden en människa lever, färgas alltså antaganden för att förstå omvärlden (Burr, 2015).

Ett centralt begrepp inom socialkonstruktionism är *språk*. Genom att människor använder språket för att integrera med varandra i sociala sammanhang konstrueras omgivningen. Språket ses också som en form av handling där det som sägs och bekräftas i ett visst sammanhang kan få följder. Burr (2015) exemplifierar det med en präst som ska viga ett par. I samma stund som prästen förklarar brudparet som gifta kommer samtalen dem emellan i sin tur få konsekvenser. Med det här exemplet i beaktande går det därför att förstå att språket konstruerar vår omvärld, samtidigt genererar språket makt i form av exempelvis skyldigheter och begränsningar för inblandade parter.

Socialkonstruktionism handlar alltså om hur människans omvärld och olika sammanhang konstrueras. Konstruktionen tar utgångspunkt i social interaktion och i samtal mellan människor. När det kommer till kunskap (och brist på kunskap) hos en individ förklaras det med omständigheter och dess förutsättningar. Ett barn som har inlärningssvårigheter stämplas med andra ord inte som ett barn *med* inlärningssvårigheter. Beroende på omgivande faktorer och resurser, lärare och miljö, kan barnet begränsas eller uppmuntras i sitt lärande och kunskapssökande. Burr (2015) beskriver vidare att kunskap därför inte är ett fenomen som barn har eller inte har, utan något som skapas tillsammans av personer i ett visst sammanhang.

### Analysverktyg

Vi har valt att använda Franzéns makttriangel som analysverktyg, triangeln består av *diskurser*, *resurser* och *kontexter*. Dessa delar är i ständig rörelse kring den centrala mittpunkten, *makt* (Franzén, 2005). Det insamlade materialet har med hjälp av det här verktyget analyseras för att problematisera eventuella maktrelationer som framträder i pedagogers samtal om barn. Nedan kommer vi att presentera de begrepp som ingår i analysverktyget.

### Begreppet makt

Enligt Franzén (2005) är makt ett fenomen vi människor inte kommer ifrån. Människor ingår alltid i någon slags relation där vi oundvikligen stöter på och utövar

makt på olika vis. Därför är inte makt enbart negativt eller positivt. I relationer kan en part aldrig ensam äga makten utan den omförhandlas ständigt. Makten hjälper också oss människor att förstå rättigheter och skyldigheter i relationer. I alla relationer finns det motstånd, vilket handlar om att den part som har hamnat i ett tillfälligt underläge alltid har möjlighet att påverka den som för tillfället har ett överläge. Franzén (2005) understryker att vi människor därför aldrig kan bli maktlösa.

### Diskurs

Franzén (2005) anser att diskurser innehåller idéer om hur något är eller bör vara i en given diskurs. Alla människor ingår i olika diskurser, ett exempel är förskolläraren som är en yrkesprofession som en del i skolväsendet. I förskolan tar förskollärare sin utgångspunkt i vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet för att utföra sitt uppdrag i linje med det syfte förskolan har. Franzén (2005) skriver vidare att det går att se förhållandet mellan diskurser och makt på två olika sätt. Å ena sidan kan makten använda en diskurs för att utövas eller försvaras, *maktens diskurs*. Maktens diskurs menar Franzén (2005) kan likställas med att en yrkesroll genom sin profession utövar makt i en rådande diskurs, exempelvis rektorn i förskolan. Å andra sidan går det att se förhållandet som *diskursens makt*. Diskursens makt handlar om den makt som ingår i olika diskurser som alltför ofta tas för givna, exempelvis normer och kön och ålder i förskolan. Makten går att synliggöra genom att lyfta normerna till diskussion.

### Resurs

Franzén (2005) väljer att diskutera begreppet resurser med utgångspunkt i samspelet mellan resurser och relationer. Hans intresse är att förstå och synliggöra makten som uppstår av relationer och resursers samspel. Organisering är ett exempel på en resurs. I samspelet mellan en viss organisering och relationerna som ingår i den kan makt alltså utläsas. Därför är makten bunden till den specifika förbindelsen och kan inte antas vara given i andra samspel. I förskolan kan arbetslaget ses som en resurs som kollegorna samspelar i. I samspelet omförhandlas makten mellan pedagogerna i arbetslaget. Franzén (2005) menar att såväl rättigheter och skyldigheter kan anses som resurser i samhället, vilket kan vara aktuellt i ett sammanhang som förskolan.



## Kontext

Franzén (2005) menar att en kontext är ett sammanhang som innehåller flera maktrelationer och i olika kontexter får maktrelationer olika verkan. Kontexten hjälper till att synliggöra den makt som finns i relationer. Beroende på kontext får dessa maktrelationer olika betydelser. Franzén (2005) framhåller exempelvis genus som en kontext och i dessa sammanhang finns många maktrelationer som påverkar oss människor mer eller mindre. I genus som kontext skriver han fram diskriminering vilket han anser är svårt att undvika i alla slags maktrelationer. Det handlar om att en part oavsiktligt kan diskriminera en annan. Motstånd är ett annat begrepp Franzén (2005) behandlar. Med erfarenhet av tidigare maktrelationer påverkas innehållet i en persons intentioner när personen träder in i en annan maktrelation. Om fler personer träder in i maktrelationer med vissa intentioner som på något vis krockar kan motstånd skapas av respektive personer.

## Sammanfattning

Socialkonstruktionism utgår från ett kritiskt tänkande till hur världen och självet hos människor kan förstås. Inom teorin hävdas det att vi människor inte ska acceptera allt vi ser eller hör. Det är väsentligt att förstå att en del antaganden vi gör tar sin grund i den kultur och historia vi lever i eller har med oss (Burr, 2015). Inom socialkonstruktionism konstruerar vi människor verkligheten genom *språk* och social interaktion. Burr (2015) hävdar att i teorin ses språket också som en sorts handling, där uttalanden eller samtal kan leda till vissa konsekvenser. Eftersom språket konstruerar vår omvärld menar hon att språket också genererar makt. Exempelvis kan åtaganden en människa gjort i ett samtal leda till vissa skyldigheter (Burr, 2015).

Franzéns (2005) syn på makt handlar om att makt är något som finns i alla relationer. I en relation kan ingen inblandad ensam äga all makt, den är under ständig omförhandling. Däremot kan en person hamna i ett tillfälligt underläge i en relation. Personen kan då använda motstånd för att påverka den som för tillfället hamnat i överläge. I Franzéns (2005) makttriangel är makt den centrala mittpunkten. Runt begreppet rör sig delarna *Diskurs*, *Resurs* och *Kontext*. På olika vis påverkar delarna maktrelationer mellan människor.

## Metod

I föreliggande kapitel kommer vi att presentera vald metod för studien och hur ett urval har genomförts. Efter det följer en redogörelse för hur vi har gått tillväga för att tillfråga deltagare att delta i vår undersökning. Därefter redogör vi för hur undersökningen är utformad, hur materialet samlats in och hur det sedan har bearbetats. Avslutningsvis behandlar vi reliabilitet, validitet och etiska ställningstaganden i relation till studien.

### Val av metod

Metoden vi valde är en kvalitativ metod i form av fokusgruppsamtal. Davidsson (2007) skriver om fokusgruppsamtal som en slags intervjuform. Forskaren har ett i förväg bestämt tema som ska diskuteras av en tillfrågad grupp. Hon menar att ur diskussionen kan sedan forskaren urskilja det som är av intresse för att analysera. Det uppnås om formen på intervjun blir dialogisk och att det skapas en diskussion mellan deltagarna utifrån en förbestämd utgångspunkt. För att uppnå denna dialog i en kvalitativ metod krävs det att deltagarna inte styrs för mycket av forskaren i form av ledande frågor (Davidsson, 2007). Med det här i beaktande valde vi som författare att inte delta i pedagogernas fokusgruppsamtal. Syftet med studien är att synliggöra några olika sätt pedagoger samtalar om barn samt att problematisera eventuella maktrelationer som framträder i samtalen. Vi ansåg därför inte att vår närvaro under fokusgruppsamtalen skulle vara relevant för att få fram data. I undersökningen utgick pedagogernas samtal ifrån olika videofilmer<sup>3</sup> på barn. Den faktorn blev ytterligare en anledning för oss att inte närvara under fokusgruppsamtalen. Om vi hade medverkat skulle vi behövt samla in samtycke från vårdnadshavare att få observera barnen som medverkade i filmerna (Vetenskapsrådet, 2017). Vi ansåg inte det genomförbart inom den tidsram vi hade för studien.

Kvale och Brinkmann (2014) anser att forskaren har en roll som samtalsledare i fokusgruppsamtal. Samtalsledarens uppgift kan vara att få deltagarna att känna sig bekväma i diskussionen för att bidra till ett avslappnat samtal mellan deltagarna. Med det här i beaktande är vi medvetna om att vårt deltagande med rollen som samtalsledare hade kunnat bidra till att driva diskussionerna framåt. Vi hade

---

<sup>3</sup> Beskrivning under rubriken Genomförande

exempelvis kunnat ställa följdfrågor till deltagarna. Istället delade vi ut ett diskussionsunderlag<sup>4</sup> till deltagarna vilket bidrog till en valfrihet hos dem hur ingående de ville diskutera frågorna.

## Urval

Inför studien tillfrågades tretton förskolor i en mindre kommun i mellersta Sverige. Fyra förskolor valde att delta i studien, varav en förskola bidrog med två grupper. Totalt samlade vi in fem inspelade samtal. Tre av förskolorna är centralt belägna och den fjärde är belägen på landsbygden. En av förskolorna är privatägd och de tre resterande är kommunala. I förskolans läroplan skrivs det fram att förskollärare har det pedagogiska ansvaret i förskolan (Läroplan för förskolan Lpfö 18, s. 7). Därför valde vi i början av arbetet att enbart rikta studien mot förskollärare då vi var särskilt intresserade av deras syn på ämnet. Wibeck (2010) anser att fokusgrupper bör bestå av fyra-sex deltagare för att alla ska komma till tals. En större grupp skulle kunna generera i att någon deltagares röst inte blir hörd då utrymmet begränsas. Utifrån Wibecks (2010) resonemang efterfrågade vi grupper på tre-fyra förskollärare att delta i vår studie, då vi visste att andelen förskollärare i kommunen är begränsad. På grund av andelen förskollärare förstod vi också att det skulle bli svårt att få till grupper med fler än fyra deltagare. En av förskolorna som tackade ja till deltagande kunde inte tillhandahålla fler än två förskollärare. Det var även fler förskolor som tackade nej till deltagande, bland annat på grund av tidsbrist och brist på förskollärare. I och med det här fick vi tänka om och fatta nya beslut. Vi beslutade att förskolor fick medverka i par eller i grupper med tre- fyra pedagoger, varav minst en förskollärare. Med det ville vi öka möjligheten för de tillfrågade förskolorna att delta. I arbetet väljer vi att benämna pedagogernas samtal för fokusgruppsamtal, även i de fall där samtalen genomförts i par. Med tanke på studiens utformning beslutade vi oss för att fyra deltagande förskolor skulle ge oss tillräckligt med material att analysera.

Vi tillfrågade förskolor via telefonsamtal och vid visat intresse skickades ett informationsbrev<sup>5</sup> ut via mail. Vi fick återkoppling av förskolorna efter en-två dagar

---

<sup>4</sup> Bilaga 1

<sup>5</sup> Bilaga 2

via mejl, samtal och sms. Sedan kom vi tillsammans överens med pedagogerna om datum och tid för genomförandet av undersökningen.

### **Genomförande**

Vi skrev ett informationsbrev som skickades ut till deltagande förskolor. I brevet förklarades undersökningen och hur den skulle genomföras av deltagarna. Varje par eller grupp fick i uppgift att spela in en videofilm på barn som leker eller under en planerad aktivitet med närvarande pedagog/pedagoger. Vi valde att utforma uppgiften på det här sättet då vi ville att pedagogerna skulle ha ett underlag att samtala om som skulle ha fokus på barn och pedagoger. Därför hade vi möjlighet att ge deltagarna viss valfrihet i vad de skulle filma för situation. Gruppen eller paret skulle sedan diskutera innehållet i filmen utifrån diskussionsunderlaget vi lämnat ut. Diskussionen skulle spelas in via en inspelningsapplikation på iPad. Inför undersökningen åkte vi ut till förskolorna med diskussionsunderlaget och en iPad. Vi deltog inte vid något tillfälle under pedagogernas fokusgruppsamtal.

### **Val av samtal**

Vi ville att pedagogernas samtal om barnen i videofilmerna skulle ske under planerade former. Vi ville åstadkomma en form av samtal där deltagarna skulle ges tid att samtala och reflektera om barn. Vi har erfarenhet och är medvetna om att pedagoger även samtalar om barn i mer spontana situationer, exempelvis ute på förskolans gård. Risken vi såg med att samla in spontana samtal är att pedagoger i dessa samtal diskuterar mycket annat utöver barn. Ytterligare en risk med spontana samtal är att det hade kunnat ta lång tid för oss att samla in material i relation till tiden som är avsatt för studien. Syftet med vår studie är att synliggöra några olika sätt pedagoger samtalar om barn samt att problematisera eventuella maktrelationer som framträder i dessa samtal. Sammantaget ansåg vi att det krävdes att pedagogernas samtal om barn skulle ske planerat för att vi skulle kunna samla in tillräckligt med material, för att besvara studiens syfte och med tidsaspekten i beaktande.

### **Bearbetning av materialet**

Som tidigare nämnts användes en inspelningsapplikation på iPad som verktyg för att samla in samtalen. Kvale och Brinkmann (2014) skriver att ljudinspelning som metod är ett sätt för forskaren att samla in material som går att återkomma till flera

gångar under ett analysarbete. Vi valde sedan att använda oss av transkribering, vilket innebär att vi skrev ut det inspelade materialet i text. Med tanke på att vi inte har någon tidigare erfarenhet av transkribering kan det medföra en svårighet i hur transkriberingen ska utföras. Kvale och Brinkmann (2014) menar att om det är fler personer som ska transkribera ett material, är det viktigt att gemensamt förutbestämma hur texten ska skrivas i relation till hur den kommer att användas. Under transkriberingsprocessen valde vi bland annat att inte registrera pauser, hostningar eller skratt för att förenkla bearbetningen av innehållet i samtalen. Citaten som återges i resultatet har vi korrigerat utan att innebörden i citaten påverkas. Detta för att underlätta för läsaren och för att undvika risken att identifiera enskilda personer.

### Innehållsanalys

Kvale och Brinkmann (2014) påtalar att innehållsanalys är ett kvantitativt sätt att belysa ett innehåll i ett insamlat material. De skriver fram kategorisering som ett verktyg för att analysera innehåll i samtal. Kategorisering hjälper forskaren att sortera insamlat material och synliggöra det som är relevant för studien. För att påbörja arbetet av innehållsanalysen valde vi att kategorisera varje transkriberad utskrift i olika färger. Samtliga förskolor representeras alltså av en egen färg, vilka är Röd, Lila, Grön och Rosa. Vi läste sedan tillsammans igenom transkriberingarna och tolkade texterna utifrån det valda analysverktyget och vår teoretiska utgångspunkt. I och med vår tolkning och med stöd av diskussionsunderlaget kunde vi se likheter i vad pedagogerna samtalade om. Vi valde att klippa ut citat ur samtalen och sortera i två kategorier, *samspel* och *positionering*. När vi tolkade innehållet i samtalen kunde vi se att pedagogerna berörde samspel och positionering på olika sätt vilket medförde att vi skapade underkategorier i resultatkapitlet.

Ett exempel på vår tolkning och analys av innehållet i pedagogernas samtal på förskolan Röd.

Lisa: Jag får för mig att det är han som styr och talar om lite grann, styr upp leken på något vis och talar om vad hans figurer gör. Hon gör lite lika.

Tolkning/analys: Utifrån citatet tolkar vi att den rådande könsdiskursen i förskolan blir tydlig. Pojken i citatet upplevs ha mer makt än flickan då pedagogen uttrycker att det är han som styr. Det kan tänkas att pojken samspejar med miljön och att flickan i sin tur har ett samspel med pojken då hon efterliknar det han gör.

Kategoriseringen bidrog till att besvara studiens syfte och forskningsfrågor och kategorierna presenteras i form av rubriker i resultatkapitlet. Rubrikerna är *Samtal om samspel i förskolan* och *Samtal om positionering i förskolan*, följt av underrubriker.

### Validitet och Reliabilitet

Wibeck (2010) menar att validitet är ett mått på en studies trovärdighet. Det innebär att en forskare har studerat det som studien avser att studera. Hon skriver att i arbetet med fokusgrupper är det viktigt att miljön är avslappnande för deltagarna. Wibeck (2010) poängterar att ett problem som kan uppstå i fokusgrupper är att deltagarna kan påverkas av varandra. Denna påverkan kan leda till att deltagarna inte är helt ärliga i sina svar.

För att säkra studiens validitet har vi tagit hjälp av vår handledare från högskolan. Handledaren tog del av och gav återkoppling på de frågor som tagits fram av oss till diskussionsunderlaget. Kihlström (2007) menar att en person som är påläst inom ämnet kan se över ett underlag och det kan då vara ett sätt att giltighetsförklara innehållet. För att vidare stärka validiteten så har vi valt att använda oss av ett korrekt skriftspråk i framställningen av studien. Kvale och Brinkmann (2014) framhåller att en studies validitet påverkas av hur forskaren väljer att skriva ut intervjuer för att undersökningen ska presenteras på ett sätt som svarar mot studiens syfte.

Kihlström (2007) skriver att reliabilitet berör resultatets trovärdighet i en studie. Reliabilitet handlar också om att forskaren har förkunskaper om ämnet och är väl förberedd inför en undersökning. Enligt Kihlström (2007) kan en studies reliabilitet stärkas om undersökningen spelas in då allt som sägs kommer med. Trovärdigheten blir större om en undersökning skapas och analyseras av två studenter. Under bearbetningen kan studenterna synliggöra olika saker vilket minskar risken att något som sägs uteblir. Det genererar i ett mer innehållsrikt och tillförlitligt resultat (Kihlström, 2007).

### Forskningsetiska ställningstaganden

I vetenskapsrådets text (2017) *God forskningssed* beskrivs de forskningsetiska kodexar som vi författare har haft i beaktning under arbetes gång. Vi har tagit etiska ställningstaganden före, under och efter genomförande av studiens undersökning

(Vetenskapsrådet, 2017). Vi delade ut ett informationsbrev inför datainsamlingen med en förfrågan om samtycke till de pedagoger som lämnade intresse att delta i studien. I brevet gavs information om studien samt vilken roll deltagarna kommer att ha. De fick också information om att deras deltagande är helt frivilligt med rätten att avbryta sin medverkan när som helst under studiens process. Vi gav även deltagarna information i brevet om att undersökningen kommer att redovisas i ett publicerat examensarbete. Följt av att vi genomför studien som en del av förskolläraryrket vid Högskolan Dalarna. Deltagarna fick via brevet information om att det insamlade materialet kommer att raderas i samband med godkänt examensarbete (Vetenskapsrådet, 2017).

Med tanke på att vi valde fokussamtal som metod används ljudinspelning via iPad för att underlätta bearbetning av det insamlade materialet. Datainsamlingen förvaras i våra datorer och iPads som är lösenordskyddade och på så vis oåtkomligt för obehöriga. Vi för inte heller information om enskilda deltagare eller personer vidare till obehöriga. Vid bearbetning av det insamlade materialet oidentifierade vi personuppgifter som uppkom under ljudinspelningarna. Som författare har vi beaktat deltagarnas integritet genom att enbart använda delgiven information som har relevans för studiens syfte. Genom det tar vi hänsyn till att materialet som vi samlat in inte får missbrukas på något vis. Exempelvis kommer vi som forskare inte delge en pedagogs utsaga till en annan deltagare (Vetenskapsrådet, 2017).

## Sammanfattning

För att samla in data till studien valdes en kvalitativ metod i form av fokusgruppsamtal. Denna metod valdes med stöd i Davidsson (2007) som menar att fokusgruppsamtal är en typ av intervjuform där forskaren kan styra innehållet i deltagarnas diskussioner. För att styra samtalen valde vi att utforma ett diskussionsunderlag till deltagarna. Med det kunde vi som författare också göra valet att inte delta under samtalen. Vid studiens början var det vårt intresse att studera enbart förskollärares samtal med stöd av det pedagogiska ansvaret som förskollärare har i förskolans uppdrag (Läroplan för förskolan Lpfö 18, s. 7). Men i förskolorna i den valda kommunen blev bristen på förskollärare ett hinder. Vi tog ett beslut och tillfrågade även barnskötare i förskolorna. Som författare beslutade vi att förskolorna fick delta med samtal genomförda i par eller i en grupp med tre-fyra

pedagoger. I varje par eller grupp var kravet att minst en förskollärare skulle delta. Slutligen deltog fyra förskolor med ett par eller en grupp vardera och en förskola deltog med två grupper. Sammantaget samlades fem fokusgruppsamtal in för analys till studien.

Vid tillfrågan om deltagande till förskolorna skickades ett informationsbrev ut där undersökningen förklarades. Pedagogerna fick i uppgift att spela in en videofilm på barn som leker eller på en planerad aktivitet med barn och pedagoger. Som författare ville vi samla in samtal som sker under planerade tillfällen för att ge pedagogerna tid att samtala och reflektera kring barn i förskolan. Inför att fokusgrupperna skulle genomföra undersökningen besökte vi förskolorna och delade ut ett diskussionsunderlag samt lånade ut en iPad som användes för att spela in samtalen. Samtalen transkriberades sedan av oss författare och analyserades i relation till valt analysverktyg för studien. Med stöd av Kvale och Brinkmann (2014) genomförde vi en innehållsanalys som ett sätt att kategorisera innehållet i transkriberingarna som underlättade framställandet av studiens resultat.

Som författare har vi på flera sätt lyft fram vår studie i relation till validitet och reliabilitet. Vi har också innan, under och efter arbetets gång tagit hänsyn till forskningsetiska ställningstaganden som exempelvis hur det insamlade materialet har förvarats, bearbetats och redovisats i studien.

## Resultat

I föreliggande kapitel kommer vi att presentera det analyserade resultatet av transkriberingarna. I resultatet använder vi oss av begrepp som är centrala för analysverktyget. Vi använder också begrepp som är centrala för vår teoretiska utgångspunkt för att tolka och analysera transkriberingarna. Utifrån studiens syfte och analys har vi valt att rubricera med kategorierna *Samtal om samspel i förskolan* och *Samtal om barns positioner i förskolan*, följt av underrubriker.

Förskolorna som deltog presenteras som tidigare nämnts i olika färger: Röd, Lila, Grön och Rosa. Pedagogernas namn är fingerade för att minska risken för identifiering av förskolor och enskilda deltagare. Vi uppmanade pedagogerna att inte nämna namn på barn (se bilaga 1) för att minska risken för identifiering av enskilda barn. Citaten som presenteras är skrivna i skriftspråk för att underlätta för



läsaren. Dialekter och brytningar i det svenska språket blir då inte heller synliga som annars kan medföra en risk för identifiering av enskilda deltagare.

### Samtal om samspel i förskolan

Samtliga förskolor berör barns samspel på olika sätt. Samspelet riktas ofta mot ett samspel mellan barn, ett samspel mellan barn och pedagog samt ett samspel mellan barn och fysiska ting eller omgivningen. Genom det här kan vi utläsa att samspel som resurs är ett fenomen som på olika vis framträder genom pedagogernas samtal i förskolans vardag. För att gå djupare in på pedagogers samtal om samspel i förskolan delar vi in samtalen i kategorierna *Samspel mellan barn*, *Samspel mellan barn och pedagog* och *Samspel mellan barn och den fysiska miljön*.

### Samspel mellan barn

På förskolan Rosa framgick det att samspel var relativt lätt att se i videoobservationer på barns lek. Det samtalades om ett samspel mellan barn där samtalet till stor del hamnade i en *kontext* där fokus blev barnens kön. Vi tolkar att det finns underförstådda tankar hos pedagogerna om traditionella könsroller kring flickor och pojkars lek. Det framgår att pojkar leker och samspekar med varandra medan flickorna upplevs ha svårigheter att ta sig in i pojkarnas lek. I videoobservationer tycker sig pedagogerna se att en flicka försöker styra en lek tillsammans med pojkarna men pojkarna visar inte intresse att delta. Flickans försök till samspel upplevs då som misslyckat. Det här kan upplevas som ett tecken på bristfälliga *resurser* i barnens relationer. Så här samtalar pedagogerna på förskolan Rosa.

Maria: Jag tänker också på det här med samspel och känner att pojkarna leker mycket för sig själva. Flickan som hade tidigare erfarenhet av denna lek försökte styra allihop men hon hade lite svårt med samspelet med dem andra.

Sara: Jo men vissa stunder tycker jag ändå att de leker tillsammans. Även hon försöker ta sin in lite grann men sedan blir det ju ändå de där att killarna gärna måste använda klossarna till någonting annat och det är det här sprattliga.

Att se samspel mellan barn upplevde inte alla förskolor som självklart, exempel från förskolan Grön.

Lovisa: Men där ser man ju i alla fall ett samspel mellan dem, då tänkte jag först att det inte skulle vara ett samspel. Då tänkte jag att de är så små, att man inte ser på samma sätt men här när man ska titta på det då ser man det verkligen.

Utifrån det här kan vi förstå att samspel som *resurs* mellan barn är delvis svårt att synliggöra i det vardagliga arbetet i förskolan, framför allt med yngre barn. Förskolans *åldersdiskurs* blir här en viktig aspekt i pedagogernas samtal om barnens handlingar i samspel. I samtalet får pedagogerna syn på barnens samspel, vilket tydligt uttrycks av Lovisa. I citaten ovan upplever vi att pedagogerna tillsammans synliggör samspel i de omtalade situationerna med hjälp av språklig interaktion.

### Samspel mellan barn och pedagog

Ett flertal pedagoger från deltagande förskolor anser att det sker samspel mellan barn och pedagoger. Förskolan Röd framhåller att det är viktigt att pedagoger är närvarande och delaktiga för att skapa samspel med barnen.

Lisa: Jag tror att det handlar mycket om att man som pedagog är delaktig och är med lite grann och styr upp och kanske stöttar.

Kajsa instämmer att det leder till ett samspel mellan pedagog och barn. Pedagogerna på förskolan Röd är överens om att en uppmuntrande pedagog bidrar med *resurser* till samspel i planerade situationer för att nå ett förutbestämt mål. Pedagogerna är överens om att ge barnen verbala tillsägelser kan försvåra samspelen. Genom verbala tillsägelser konstrueras handlingar. I det här fallet skulle pedagogerna kunna ha använt tillsägelser som ett sätt att få tillfälligt överläge i maktrelationen.

Förskolan Rosa samtalar om barns samspel med vuxna som något vanligt förekommande. Pedagogerna upplever att barnen främst väljer att samspela med en vuxen i högre grad än med jämnåriga.

My: Vi uppmärksammade att barnen inte samspelade med varandra så mycket utan mest med oss vuxna. Något som vi skulle kunna ändra eller påverka i situationen är att försöka uppmana barnen att samspela med varandra.

Anledningen till att pedagogen upplever det problematiskt kan tänkas vara på grund av brist på *resurser* i barnens samspel. Barnen kan tänkas välja att samspela med en vuxen då det finns en trygg relation mellan dem. My antyder att pedagogerna ska försöka uppmana barnen att skapa relationer mellan varandra för att kunna samspela.

### Samspel mellan barn och den fysiska miljön

Pedagogerna från förskolan Röd beskriver att barn i den fria leken förhåller sig till och utformar samspel med hjälp av ett timglas. Pedagogerna tror att barnen har förståelse för att timglasets funktion representerar något, i det här fallet tid som fenomen.

Karin: Men där kan vi se att de här två barnen interagerar med varandra och för en dialog.

Kajsa: På något vis har de kommit på att tiden har någonting med det här att göra för att de har ställt upp timglasen.

Lisa: Om det var medvetet eller inte, det är ju svårt att veta.

Utifrån det här kan vi förstå att pedagogerna är medvetna om *samspelsdiskursen*. Vi kan se att pedagogerna intresserar sig för att försöka förstå vad som sker i samspelet för att på det sättet ta reda på om barnen har kunskap om tid.

Förskolan Grön framhåller att bland barn som inte har utvecklat ett verbalt språk uppstår ofta konflikter i samspel mellan barn och föremål.

Freja: Då tar jag den, tänker hon. Då upptäcker han det och ska ha tillbaka den.

Lovisa: Då blir hon arg och tar hela ladugården och går.

Freja: Men han har gömt sin sak bakom ryggen för den ska han ha.

I samtalet kan vi förstå att det sker ett samspel mellan barnen genom leksaker. Leksaker kan i denna situation uppfattas som föremål för maktutövning i barnens relation. Det blir tydligt att leksaker är starka *resurser* för samspelet i denna *kontext* och att det är leksakerna som driver samspelet framåt.

### Samtal om barns positioner i förskolan

Utifrån det insamlade materialet kan vi se att pedagoger positionerar barnen i relation till rådande *förskolediskurser* om kön och ålder. I pedagogers samtal om barn uttrycks det att pedagogerna anser att deras förhållningssätt påverkar hur de bemöter barnen i olika situationer. I samtalen lyfter pedagogerna fram uttryck och handlingar hos barn som uppfattas som någon form av protest. För att synliggöra det i materialet har vi valt att kategorisera innehållet i fyra rubriker, *Ålder*, *Kön*, *Pedagogers förhållningssätt* och *Motstånd*.

#### Ålder

Pedagoger från olika förskolor samtalar framför allt om yngre barn och deras ålder i förhållande till olika situationer eller aktiviteter. Det uttrycks att yngre barns beteende och lek generellt förknippas med barnens ålder utifrån förskolans rådande *åldersdiskurs*. Ett exempel från förskolan Rosa.

My: Vi ska försöka få dem att äta av alla sorter men det är väldigt svårt, särskilt med små barn att försöka förklara.

Förskolan Lila samtalar om en samling där barns ålder kommer på tal.

Sofia: Det blev bara för mycket man glömmer bort att vissa inte är så stora. Några är ju bara två och då blir det för mycket att ta in och att kunna sitta still så länge. Hade man haft en mindre grupp med bara fyraåringar då är det ju lättare.

Utifrån samtliga pedagogers samtal om barns ålder blir det tydligt hur barn positioneras som små i olika situationer. Positioneringen sker i relation till pedagogers föreställningar om vad som kan förväntas av barn i en viss ålder. Pedagogernas samtal skulle kunna leda till konstruktioner av barnen, som beskrivs vara i behov av anpassningar på grund av sin ålder.

## Kön

Det råder delade meningar hos pedagogerna på olika förskolor om könsroller bland barnen. Förskolan Rosa uttrycker att barnens lek skiljer sig åt, där vi upplever att skillnader berör könsnormer.

Sara: Men visst blev det ju olika lekar, det ser man. Pojkarna leker ju på ett annat sätt än flickorna. Det syns ganska tydligt tycker jag att det är så.

Maria: Pojkarna ledsnade lite på leken ibland, den var nog lite för tam tror jag.

Den rådande *könsdiskursen* blir tydlig i samtal om barn där barnen positioneras utifrån föreställningar om hur pojkar och flickor förväntas agera och vara i leken.

På förskolan Lila samtalade pedagogerna om att de inte tycker sig se någon skillnad mellan flickor och pojkar under en samling.

Sofia: Samtidigt om man ska kolla lite på genus så märks det ingen skillnad. Pojkarna tar inte för sig mer än vad flickorna gör här.

Pedagogerna verkar vara medvetna om *könsdiskursen* och skulle kunna tolkas som att pojkar vanligtvis tar för sig mer än vad flickor gör under samlingar. Samtidigt tänker vi att det kan vara en tillfällighet att pojkarna nämns först. Samtalet kan förstås som att det finnas en strävan hos pedagogerna att inte göra någon skillnad på kön hos barnen utifrån hur de uppför sig i samlingen.

## Pedagogers förhållningssätt

I samtalen berör många pedagoger sin egen roll i de situationer som diskuteras och reflekterar över sitt handlande. I många fall handlade samtalen om vad de hade kunnat göra annorlunda för att förändra förutsättningarna för barnen. I samtalen om barn uttrycker flera pedagoger att samtalet har varit givande för att få syn på sitt förhållningssätt gentemot barnen. Det framgår att pedagogerna är hängivna i sin roll och strävar efter att stötta och utmana barnen för att nå utveckling och lärande.

På förskolan Röd finns en medvetenhet kring användandet av begreppet förhållningssätt och det syftar till en relation mellan pedagogerna och barnen. Pedagogerna verkar ta stöd i rådande *diskurser* om förskolans rutiner. Via denna *förskolediskurs* skulle pedagogerna kunna ta tillfälligt överläge i maktrelationen med barnen.

Ulla: Jag tänker att det är ett gemensamt förhållningssätt som vi har på hela förskolan, att vi alltid säger att nu hjälps vi åt och stödar tills det är fint överallt.

*Diskursen* om förskolans rutiner är nödvändig för den dagliga verksamheten. Med utgångspunkt i samtalet ovan kan vi också tolka att barnen positioneras som viktiga aktörer för att bibehålla förskolans rutiner.

Vidare diskuterar förskolan Röd om dilemman som kan uppstå i deras förhållningssätt utifrån en samling.

Karin: Det är en balansgång hur mycket man kan svara barnen när man sitter i en stor samling, att bekräfta men inte bli för ingående i diskussionerna.

Pedagogerna är lyhörda och värdesätter barnens frågor men de har fortfarande respekt för den rådande situationen. Pedagogerna verkar känna skyldighet mot övriga gruppen att inte störa genom samtal med barnen. Samtidigt så har barnen en *resurs* i form av rättigheter att uttrycka sig.

### Motstånd

Flera pedagoger uttrycker en förståelse för barns motstånd i samtal om barn. Pedagogerna menar i samtalen att motstånd är något de anser är naturligt förekommande i förskolans vardag. Motstånd förklaras bland annat som ett sätt för barnen att uttrycka sig. Förskolan Rosa framhåller i sitt samtal att det förekommer protester från barnen i olika former, såväl kroppsligt som verbalt.

My: Barnet som du hade bredvid dig är väldigt verbal och tar ju ganska mycket av samtalet. De andra två är väldigt tysta fast de protesterar ju rent kroppsligt och går därifrån eller kastar ner någonting.

Förskolan Lila synliggör barns motstånd i samtal om barn utifrån en samling, med förståelse för varför barnen uttrycker det.

Emma: Det blev ju så att alla barn började springa runt lite. Det fungerade ju inte alls på slutet, de blev ju trötta på det. De tyckte ju inte att det var så kul.

Sofia: Nej, man känner ju rätt så snabbt när barnen tappar intresse. Det är ju då de börjar plocka med allt annat som ligger runt omkring samt börjar leka med varandra.

Med dessa samtal går det att förstå den ständiga förhandlingen som sker i maktrelationer i förskolan. Vi tolkar att barn på olika sätt agerar genom motstånd när de upplever missnöje i maktrelationer i en *kontext*.

### Sammanfattning

Studiens resultat visar att det samtalas om barn på olika sätt i förskolan. I resultatet återfinns de områden som studien syftar till att beröra, *Samtal om barns samspel i förskolan* och *Samtal om barns positioner i förskolan*. Det framkommer många likheter och några skillnader i pedagogers samtal om barn.

### Diskussion

I föreliggande kapitel kommer vi diskutera studiens resultat och metod. Till att börja med följer en diskussion av vårt analyserade resultat i relation till tidigare forskning, Franzéns makttriangel och vår teoretiska utgångspunkt. Diskussionen avser att svara mot studiens syfte och forskningsfrågor. Resultatdiskussionen är uppdelad i två rubriker som är framtagna utifrån studiens forskningsfrågor, *Samtal om samspel i förskolan* och *Samtal om positionering i förskolan*. Kapitlet avslutas med att den valda metoden för studien diskuteras under avsnittet metoddiskussion.

### Resultatdiskussion

#### Samtal om samspel i förskolan

Resultatet visar att pedagogerna på förskolorna är överens om att det alltid pågår samspel på olika sätt i förskolans vardag, mellan såväl barnen som mellan barn och pedagoger. De är eniga och påvisar en medvetenhet om att deras roll har betydelse för samspel.

Rantala (2016) uppmärksammade med hjälp av videoupptagning i sin studie att pedagogerna använder sig av direkta tillsägelser till barnen för att uppnå disciplinering. Vårt resultat pekar på motsatsen till det, då pedagogerna i vår studie uttrycker att direkta tillsägelser kan försvåra ett samspel mellan pedagoger och barn. Det här skulle kunna ses som att det finns en stor medvetenhet hos pedagogerna om vilken makt de har i relation till barnen i förskolan som de inte vill missbruka. De skillnader vi kan se i förhållande till Rantalas (2016) resultat kan handla om att pedagogernas samtal om barn i vår studie till viss del var tillrättalagda. Rantala (2016) tog del av vardagliga situationer i förskolan där pedagogerna kan tänkas varit mer avslappnade i sina samtal om barn.

Olsson (2016) menar att pedagoger använder sig av disciplinering i sitt ledarskap på olika sätt. Hon framhåller att det är för att skapa förutsättningar för barn att delta på ett önskvärt sätt i planerade pedagogiska aktiviteter. Det här kunde Olsson (2016) synliggöra med hjälp av sina forskningscirklar. Vi finner likheter i vårt resultat då vi tolkar pedagogernas samtal om sin roll och att de använder sig av disciplinering för att vägleda barnen i samspel. Men vi kan också uppfatta att disciplinering blir en fråga om makt i relationer mellan pedagoger och barn. Pedagogerna kan upplevas hamna i ett tillfälligt överläge gentemot barnen på grund av disciplineringen. Med stöd av Franzén (2005) finns makt i alla relationer som vi människor ingår i. Makt är under ständig omförhandling och ingen part kan ensam äga makten i en relation. Vidare skriver Franzén (2005) att den rådande diskursen påverkar maktrelationerna. Med det i beaktande kan vi samtidigt förstå att pedagogerna ibland hamnar i ett överläge gentemot barnen på grund av sin yrkesprofession. Professionen genererar mer makt i den rådande förskolediskursen. Nordin-Hultman (2005) påtalar att det finns en samspelediskurs i förskolan som syftar till relationen mellan barn och den miljö barn ingår in. Barnet påverkas av omgivningen och omgivningen påverkas av barnet vilket även synliggörs i förskolans läroplan "Barngruppen och samspelet mellan barnen är en viktig och aktiv del i barnens utveckling och lärande i förskolan" (Läroplan för förskolan Lpfö 18, s. 11). Burr (2015) menar att inom socialkonstruktionism så konstrueras omgivningen av oss människor i interaktion och med hjälp av språket. Utifrån pedagogernas samtal om barn i samspel kan vi tänka att deras syn på samspel påverkar deras förhållningssätt i arbetet med barnen i förskolan.

### Samtal om positionering i förskolan

I föreliggande studies resultat upplever vi att pedagogerna i förskolan positionerar barn utifrån diskurser om ålder och kön. Vi kan också utläsa att pedagogers förhållningssätt och barnens motstånd påverkar positioneringen. Med stöd av Palla (2011) kan vi se att barns ålder är något som påverkar hur pedagoger väljer att tala om barn. Det finns föreställningar om åldersdiskurser i förskolan, vilka beteenden som är önskvärda hos barnen och vilka färdigheter barnen bör ha utvecklat vid en viss ålder. Med resultatet i vår studie kan vi förstå ålder som en orsak pedagogerna använder för att förklara barns kunskaper och beteenden. Pedagogerna menar i flera exempel att om barnen de samtalar om hade varit äldre, hade fler färdigheter

utvecklats. Vi kan alltså se likheter i vårt och Pallas (2011) resultat. Det kan vara på grund av att vi har liknande tillvägagångsätt i studierna, fokusgruppsamtal samt intervjuer och samtal.

Rantala (2016) benämner pedagogers föreställningar om barn som sanningsregimer. Sanningsregimer är regler som skapats av normer inom förskolan. Normerna kan försvara vad som anses vara önskvärda beteenden hos barnen i pedagogernas samtal. Rantala (2016) betonar sanningsregimer om kön, hon menar att det råder föreställningar om att pojkar och flickor beter sig olika. I vår studie upplever vi att sanningsregimer synliggörs i pedagogernas samtal om barn. I ett samtal bland pedagogerna i vår studie uttrycks det exempelvis att specifikt några pojkar tröttnade på en lek, vilket kan uppfattas som att pojkarna gör motstånd. Med stöd i Nordin-Hultman (2005) kan pojkarnas motstånd vara uttryck för en positionering av sig själva gentemot omgivningen. Med Franzéns (2005) syn på makt kan pojkarnas motstånd förstås som ett sätt att ta makt i kontexten för att påverka den. Att situationen sedan förklaras i pedagogernas samtal med att leken var för tam för pojkarna, skulle kunna ses som föreställningar hos pedagogerna att pojkar förväntar sig en annan sorts lek. Samtalet förtydligar att barn positioneras utifrån stereotypa könsroller i den rådande könsdiskursen i förskolan (Läroplan för förskolan Lpfö 18, s. 5). Dolk (2015) understryker att stereotypiska könsroller skapas utifrån den makt som finns hos normer och att dessa normer är något som berör både vuxna och barn. Vidare hävdar Dolk (2015) att vuxna överför normer om kön till barnen.

En del av vårt resultat visar på samtal om barn utifrån olika rutinsituationer i förskolan. Olsson (2016) skriver fram att det finns förväntningar hos pedagoger att barn följer de regler och normer som ingår i rutiner i förskolediskursen. Det har vi kunnat avläsa i pedagogernas samtal i vår studie och sett att dessa diskurser är tydliga i relation till barnens ålder och kön. Vi kan synliggöra att pedagogernas ordval i sina samtal kan förstås som att barn *är* i förhållande till kön och ålder som kontext. Nordin-Hultman (2005) och Bjervås (2011) menar däremot att barn ständigt är i utveckling och att barn *blir* i relation till omgivning och sammanhang. Utifrån resonemanget kan vi i vår studies resultat tolka ålderdiskurser som synliggörs genom att pedagogerna uttrycker att barnen i samband med stigande ålder utvecklas. I dessa sammanhang ses barnen som barn som *blir*. Vi kan alltså se i vårt



resultat att pedagogerna samtalar om barn både som barn som *är* och barn som *blir*. Att dessa två synsätt kombineras i vår studie tänker vi kan påverkas av innehållet i de situationer pedagogerna för samtal utifrån. Inom socialkonstruktionism menar Burr (2015) att vi kan ifrågasätta kategorisering av barn utifrån normer om kön och ålder som ibland upplevs tas för givna genom social interaktion. Socialkonstruktionism hävdar att inom normer om kön är det viktigt att ha vetskap om att normerna har konstruerats av oss människor och är förknippade till historia och kultur (Burr, 2015). Genom att dessa normer ifrågasätts i samtal så blir både normer och maktrelationer synliga och kan bidra till en medvetenhet om dem (Franzén, 2005).

Bjervås (2011) framhåller två olika diskurser som framträder i samtal om barn, *barnet som person* och *barnet som position*. I vårt resultat kan vi se båda dessa diskurser tas i uttryck i pedagogernas samtal om barn i förskolan och hur maktrelationer därför synliggörs. I det beskrivna exemplet ovan skulle pojkarna kunna förstås som *barn som person* genom att de skapar motstånd mot leken för att uttrycka sin vilja och därför kan de upplevas som trygga individer. Olsson (2016) anser att när barn gör motstånd bidrar det till en svårighet hos läraren att vägleda barnen i ett planerat arbete. Vi kan utläsa att pedagogerna i vår studie samtalade om motstånd bland barn. Pedagogerna uttryckte en medvetenhet kring barnens motstånd och en förståelse för varför. Exempelvis för några pedagoger samtal utifrån en samling om barnens motstånd som uppstår och hur det påverkar deras ledarskap. I ett samtal bland pedagogerna uttrycktes ett dilemma där regler kring hur barn och vuxna ska uppföra sig i en samling krockar med pedagogernas vilja att vara lyhörda till barns spontana uttryck. När det uppstår problem i arbetet med barnen uttrycker pedagogerna i allmänhet att problemet ligger i deras förhållningssätt och i den rådande kontexten. Med stöd av Bjervås (2011) kan vi förstå det här som att barn ofta ses som både *en person* och *en position*. Utifrån exemplet med samlingen ovan och med stöd i Franzén (2005) skulle det kunna tänkas att pedagoger med sin makt oavsiktligt diskriminerar barn om de väljer att inte svara barnen. Det här kan belysa *barnet som position*, där situationen inte ger utrymme för barns spontanitet

Olsson (2016) och Palla (2011) lyfter ett specialpedagogiskt perspektiv i sina studier, där barn kategoriseras utifrån sina behov. I föreliggande studies resultat har

vi inte kunna se några tydliga tecken på att pedagoger för samtal om barn som är *i* eller *utan behov av särskilt stöd* och vi tänker att det kan bero på att vår studie inte utgick från ett specialpedagogiskt perspektiv då det inte var nödvändigt för att besvara studiens syfte. Samtidigt har både Olsson (2016) och Pallas (2011) avhandlingar bidragit till att se och förstå kategorisering av barn i förskolan.

### Metoddiskussion

Vi valde fokusgruppsamtal som en kvalitativ metod för att närma oss pedagogers samtal om barn i förskolan. Fokusgruppsamtalen var planerade med ett förbestämt innehåll i form av diskussionsunderlaget. Vi ansåg att underlaget skulle generera i material som är relevant för vår studie. Men vi är medvetna om att vi kunde ha tagit del av pedagogers samtal om barn på andra sätt. Exempelvis genom att observera eller genom att samla in videoupptagningar från den vardagliga verksamheten. Vi valde att inte delta under pedagogernas samtal i förskolorna med risk för att påverka samtalen för mycket med våra tankar och åsikter. Samtalen spelades istället in via en applikation på iPad som vi tog del av i efterhand. Vi tror att vår frånvaro kan ha bidragit till mer avslappnade diskussioner men vi upplever ändå att diskussionen kan ha påverkats av att deltagarnas röster spelades in. Wibeck (2010) understryker en problematik som kan uppstå med studiens trovärdighet. I fokusgruppsamtal kan det hända att deltagarna inte uttrycker helt ärliga tankar och åsikter på grund att de kan känna sig påverkade av övriga deltagare. Övriga deltagares närvaro och vad som kan anses vara rätt svar i en specifik fråga kan alltså påverka vissa uttalanden. Vi har det här i beaktande och är medvetna om att det kan ha påverkat vårt resultat. Kvale och Brinkmann (2014) anser att i fokusgruppsamtal bör en samtalsledare vara med för att leda och stötta deltagarna i diskussionen. Trots vetskap om det valde vi ändå att inte vara deltagande med förståelse om att resultatet hade kunnat bli annorlunda. Vi tänker att samtalen kunde ha blivit mer ingående med vår närvaro. Med en roll som samtalsledare hade vi kunnat leda deltagarna mot de frågor som vi ville fördjupa dem i.

För att styra innehållet i samtalen valde vi istället att dela ut ett diskussionsunderlag inför genomförandet. Underlaget bestod som tidigare nämnts av frågeställningar som vi framställt utifrån våra forskningsfrågor och syfte med studien. Davidsson (2007) skriver att det kan vara en fördel att skicka ut ett underlag till deltagarna innan genomförandet av undersökningen. Det ger deltagarna möjlighet att förbereda

sig och att det i sin tur kan bidra till att forskaren får fördjupade svar vid genomförandet. Vi hade det i åtanke men valde att inte dela ut underlaget innan då vi ville minska risken att deltagarna skulle ge svar som var alltför tillrättalagda, då de fått tid på sig att tänka ut svar som de tror att vi vill ha. En risk med att deltagarna själva fick spela in sina diskussioner är att svaren kan ha blivit mer uttänkta. Dessa tankar väcktes hos oss då vi uppmärksammade att förskolorna hade valt att spela in på olika sätt. En del deltagare spelade in hela samtalet i en enda inspelning och andra spelade in i flera kortare sekvenser. Det löper större risk att vi som författare undgår delar av diskussionen hos de förskolor som spelade in kortare sekvenser. Det medför att vi kan ha gått miste om spontana tankar och åsikter hos deltagarna. Ytterligare en faktor som kan ha påverkat deltagarnas diskussioner är att de fick spela in videofilmerna själva. Som tidigare nämns var videofilmerna också en del av det som pedagogerna utgick ifrån i sina diskussioner. Pedagogerna kan ha valt att filma någon situation som de själva anser är enklare att samtala om. Samtidigt hade de inte tillgång till diskussionsunderlaget vid det skedet och därför anser vi inte att studiens trovärdighet blir påverkad.

Vår tanke med denna metod var att skapa avslappnade och givande diskussioner bland deltagarna där fokus var att synliggöra några olika sätt pedagoger samtalar om barn på i förskolan och om eventuella maktrelationer framträder i dessa samtal. Wibeck (2010) skriver att en avslappnad miljö är en viktig aspekt för att deltagarna ska känna sig bekväma i undersökningen. Med stöd i hennes resonemang kan vi tolka att trovärdigheten i vårt resultat kan stärkas av att undersökningen genomfördes ute på respektive förskola, i en miljö där deltagarna kan känna sig bekväma.

I arbetet med att bearbeta och analysera våra transkriberingar tog vi som tidigare nämnt stöd i Kvale och Brinkmann (2014) som anser att kategorisering är ett sätt att få överblick över insamlat material. Denna metod hjälpte oss i analysprocessen för att få fram kategorier i innehållet och underlättade vår process att analysera transkriberingarna. Något som också underlättade bearbetning av det insamlade materialet var vår teoretiska utgångspunkt. Från vår förståelse av materialet blev nästa steg i processen att vi kunde tolka innehållet vidare med hjälp av analysverktyget. Med analysverktyget blev det möjligt att tolka och problematisera

de eventuella maktrelationer som framträdde i pedagogernas samtal om barn i förskolan. Om vi hade valt att utgå från en annan teori hade vår tolkning blivit annorlunda.

Som tidigare nämnts var vår första tanke med urvalet att tillfråga en grupp på tre-fyra förskollärare att delta i undersökningen. Vi ville synliggöra deras samtal och tankar om barn i relation till deras pedagogiska uppdrag. Det visade sig vara problematiskt för förskolor att ställa upp då det inte fanns tillräckligt med förskollärare att tillhandahålla. Med Wibecks (2010) resonemang om betydelsen av fokusgruppers storlek med fyra-sex deltagare i beaktande valde vi än dock att tillfråga förskolorna på nytt. I samband med att vi tillfrågade förskolorna igen kunde den förskola som tidigare erbjudit två förskollärare för deltagande få möjlighet att delta i studien. Därför valde vi att samtliga förskolor kunde delta med par eller grupper med tre-fyra pedagoger och minst en förskollärare. Om valet inte hade gjorts tror vi att studiens tillförlitlighet hade påverkats på grund av för lite insamlat material. Vid närmare eftertanke beslutade vi sedan att de olika yrkeskategorierna, barnskötare och förskollärare, inte genererar i någon större betydelse för syftet med vår studie. Båda professionerna för tillsammans självklart samtal om barn i förskolan.

### Sammanfattning

Pedagogerna i föreliggande studie är eniga om att det försiggår samspel mellan barn och mellan barn och pedagoger. De samtalar även om den rådande samspelsdiskursen i förskolan som Nordin-Hultman (2005) belyser i sitt resultat. En del pedagoger samtalar om sin roll och uttrycker att direkta tillsägelser inte främjar samspel mellan dem och barnen. Till skillnad från Rantalas (2016) resultat skulle det här kunna tyda på en vetskap om det överläge pedagogerna skulle kunna få i maktrelationen med barnen. Likt Olssons (2016) resultat kan vi se att pedagogerna i vår studie samtalar om disciplinering för att leda barnen mot ett önskvärt beteende i olika samspel. I dessa situationer tolkar vi istället att pedagogerna hamnar i ett tillfälligt överläge i maktrelationer med barnen. Pedagogernas tillfälliga överläge går också att förstå med hjälp av Franzéns (2005) beskrivning av förhållandet mellan makt och diskurser. I pedagogernas samtal om barn kan vi utläsa att barn både positionerar sig själva och blir positionerade av pedagoger. Med stöd i Franzén (2005) och Nordin-Hultman (2005) använder sig barn av positionering när de gör

motstånd för att hamna i tillfälligt överläge i olika maktrelationer i förskolan. Likt Pallas (2011) resultat visar vårt att pedagogerna positionerar barn som små utifrån den rådande åldersdiskursen i förskolan. Med stöd i förskolans läroplan (Läroplanen för förskola Lpfö 18, s. 5) kan vi utläsa att pedagogernas samtal också tyder på en positionering av barn utifrån den rådande könsdiskursen i förskolan.

Fokusgruppsamtal som vald metod för studien har diskuterats i relation till vår roll som författare. Vi har lyft fram för- och nackdelar med att styra deltagarnas samtal med hjälp av ett diskussionsunderlag istället för att närvara under fokusgruppernas samtal och ställa frågorna på plats. Med stöd av Wibeck (2010) diskuterar vi också problematiken med att intervjua grupper med människor då det finns risk att deltagarna påverkar varandra. Det i sin tur påverkar innehållet i samtalen vilket också kan ifrågasätta studiens trovärdighet. Men vi tänker också att vår närvaro kunde ha medfört större risk för att deltagarnas svar blir tillrättalagda i högre grad än när de får diskutera tillsammans med kollegor på sin arbetsplats. I början på arbetet var vår tanke att enbart tillfråga förskollärare att delta. Men när vi sedan beslutade att tillfråga barnskötare också ansåg vi att båda yrkesprofessionernas samtal om barn var av intresse. Pedagogerna fick själva spela in sina samtal, vi uppmärksammade att en del av samtalen var inspelade i fler korta sekvenser. Det kan medföra en risk för uttänkta och tillrättalagda svar i fokusgruppsamtalen.

## Slutsatser och förslag till framtida forskning

Våra slutsatser visar att i samtal om barn uttrycker pedagogerna kunskap och medvetenhet om den rådande samspelsdiskursen i förskolan. Pedagogerna uttrycker att de är medvetna om att deras ledarskap påverkar samspel mellan barn- barn och barn- pedagoger. Ytterligare en slutsats av studien är pedagogernas samtal om barn i förskolan visar att de positionerar barn på olika sätt och det kan påverka hur pedagogerna förhåller sig till barn. Exempelvis positioneras barn utifrån förskolans rådande åldersdiskurs. Det samtalas om barn som yngre än vad de faktiskt är, vilket kan tänkas påverka pedagogernas förhållningsätt. Vi kan utläsa i studien att samtal om barn präglas av samhällsnormer om bland annat kön och ålder. I samtalen anser vi att det blir tydligt att det finns olika föreställningar om pojkar och flickors lek i förskolan, vilket tyder på en rådande könsdiskurs. Samtal om normer tydliggör

synsättet att språket skapar konstruktioner av verkligheten och blir därför tagna för givna (Burr, 2015).

Med vår syn på makt som ett fenomen som återfinns i alla relationer har vi med hjälp av Franzéns (2005) makttriangel kunnat problematisera maktrelationer som framträder i pedagogers samtal om barn i förskolan. Vårt användande av makttriangeln har bidragit till kunskap hos oss om hur maktrelationer kan problematiseras genom pedagogers samtal. Analysverktyget har också bidragit till en förståelse hos oss för hur makt påverkar och påverkas av diskurser, resurser och kontexter i förskolan.

Förslag på kommande forskning är att studera maktrelationer med observationer för att synliggöra konstruktioner av verkligheten. Pedagogers samtal om barn är ett viktigt första steg i en process för att problematisera eventuella maktrelationer mellan barn- barn, barn- pedagoger och barn- fysisk miljö i förskolan. Men för att få en mer omfattande forskning kan observation som metod vara lämplig. Observationer skulle kunna bidra till att synliggöra likheter och skillnader mellan pedagogers samtal om barn och pedagogers praktiska handlingar i förskolan.

## Referenslista

Bjervås, L. (2011). *Samtal om barn och pedagogisk dokumentation som bedömningspraktik i förskolan*. Göteborg: Geson Hylte Tryck.

Burr, V. (2015). *Social constructionism*. Third Edition. New York: Routledge.

Davidsson, B. (2014). Intervju som redskap: Fokuserade gruppintervjuer. I J. Dimenäs (Red.), *Lära till lärare: Att utveckla läraryrket- vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. (s. 47-69). Stockholm: Liber.

Dolk, K. (2013). *Bångstyriga barn: Makt, normer och delaktighet i förskolan*. Stockholm: Ordfront.

Doverborg, E., Pramling, N., & Pramling Samuelsson, I. (2015). *Att undervisa barn i förskolan*. Stockholm: Liber.

Franzén, M. (2005). I fråga om makt. Diskurser, resurser, kontexter. I T. Goldberg (Red.), *Samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.

Khilström, S. (2014). Fenomenografi som forskningsansats. I J. Dimenäs (Red.), *Lära till lärare: Att utveckla läraryrket- vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. (s. 157-173). Stockholm: Liber.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.

Kärnebro, K. (2018). *Kollegialt lärande i förskolan kan skapa en lärande kultur*. Skolverket. Från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskning/kollegialt-larande-i-forskolan-kan-skapa-en-larande-kultur>.

Nordin- Hultman, E. (2004). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Stockholm: Liber.

Olsson, M. (2016). *Lärares ledarskap som möjliggörande och begränsande i mötet med 'alla' barn*. Malmö: Holmbergs.

Palla, L. (2011). *Med blicken på barnet: Om olikheter inom förskolan som diskursiv praktik*. Malmö: Holmbergs.

Rantala, A. (2016). - *Snälla du! Kan du sätta dig?: Om vägledning i förskolan.* Umeå: Umeå universitet.

Skollag. (2010). Svensk författningssamling 2010:800. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan Lpfö 18.* Stockholm: Skolverket.

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed.* Vetenskapsrådets rapportserie. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper: Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod.* Lund: Studentlitteratur AB.

Winther Jørgensen, M., & Philips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod.* Lund: Studentlitteratur AB.



## Bilagor

### Bilaga 1- Diskussionsunderlag

#### Frågeställningar till undersökning

#### **-Examensarbete i förskolläraryrket, Högskolan Dalarna.**

Ha dessa frågeställningar i beaktande under tiden ni ser på filmen för att skapa en diskussion om innehållet.

Vad gör barnen i filmen?

Vilken roll har närvarande pedagog/pedagoger?

Finns det något/någon som påverkar barnens handlingar i filmen?

Händer det något i filmen som ni skulle vilja ändra eller påverka?

Sker det samspel? I sådana fall, på vilka sätt?

Övriga reflektioner om filmen?

#### **Att tänka på!**

Undvik gärna att nämna namn på barnen som deltar i filmerna för att behålla anonymiteten.

#### **Lycka till!**

Jonna Lehtikainen

Miranda Johansson

## Bilaga 2- Informationsbrev

### **Examensarbete- Förskollärares samtal om barn**

Hej! Vi heter Jonna och Miranda, vi läser vår sista termin på förskolläraryrket på Högskolan Dalarna. Som en del av utbildningen ingår ett examensarbete. Arbetet ger oss möjlighet att fördjupa oss i ett för oss intressant område. Vi har valt att studera förskollärares samtal om barn i förskolan. Med examensarbetet vill vi bidra till en ökad medvetenhet hos förskollärare om vad som blir synligt i dessa samtal. Studien kommer att fokusera på samtal som förs mellan förskollärare när barn inte är närvarande.

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning!

Examensarbetet omfattar 10 veckor, med anledning av detta har vi valt att tillfråga 4-5 arbetslag om deltagande i undersökningen. Detta för att det insamlade materialet ska vara hanterbart att bearbeta och analysera. Valet att specifikt tillfråga förskollärare till att delta i undersökningen görs med stöd av det pedagogiska ansvar som ingår i förskollärares uppdrag. Undersökningen genomförs i form av fokussamtal i grupper. Metoden har valts för att svara mot undersökningens syfte.

Undersökningen tar cirka 45 minuter. Ni får i uppgift att tillsammans i en grupp på 3-4 förskollärare spela in en videofilm på cirka 15 minuter. Filmen ska fokusera på barnens lek eller en planerad aktivitet med en eller flera närvarande pedagoger.

Om ni sedan tidigare har en film som uppfyller dessa kriterier kan den användas.

Ni ska sedan tillsammans se på filmen och diskutera den utifrån frågeställningar.

Diskussionen ska vara i cirka 30 minuter. Ni ska spela in diskussionen med hjälp av ljudinspelning på en Ipad som vi lämnar ut. I samband med detta tilldelas ni

också ett diskussionsunderlag som ni ska använda er av. Ni kommer att genomföra uppgiften utan vår närvaro.

Examensarbetet kommer att publiceras och finnas tillgängligt att ta del av.

Insamlad data kommer att förvaras i studenternas lösenordskyddade datorer och Ipads, detta för att materialet ska vara oåtkomligt för obehöriga. Studenterna kommer inte heller i enlighet med Konfidentialitetskravet för vidare information om enskilda deltagare eller personer. Insamlad data kommer att avidentifieras genom transkribering som genomförs av studenterna. Samtlig data kommer att raderas från studenterna datorer i samband med godkänt examensarbete. Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering. Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna.

Ytterligare upplysningar lämnas av nedanstående ansvariga

Ort/Datum: X, 2018-11-16

Namn: Jonna Lehtikoinen Miranda Johansson

Ida Byhlin (Handledare)

E-post: [h15jonle@du.se](mailto:h15jonle@du.se) [h15mirjo@du.se](mailto:h15mirjo@du.se)

[ijs@du.se](mailto:ijs@du.se)

Studenternas och handledarens underskrift

Jonna Lehtikoinen \_\_\_\_\_

Miranda Johansson \_\_\_\_\_

Ida Byhlin \_\_\_\_\_